

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Problémy vzdělávání romských dětí

Vedoucí práce: Mgr. Radek Kuchař, Ph. D.

Autor práce: Lenka Kolářová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 3.

2008

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasí se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

23. června

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Radku Kuchařovi, Ph. D. za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Historie Romů.....	9
2.1 Původní pravlast.....	9
2.2 Romové v českých zemích od minulosti až po současnost.....	10
2.2.1 Příchod Romů do Čech.....	10
2.2.2 Romové v 16. – 19. století.....	11
2.2.3 Druhá světová válka a holocaust.....	12
2.2.4 Situace Romů po 2. světové válce a v období komunismu.....	13
2.2.5 Po listopadu 89.....	15
3. Romská kultura.....	17
3.1 Rodina.....	17
3.1.1 Romské dětství.....	18
3.1.2 Mládí.....	19
3.1.3 Dospělost.....	20
3.1.4 Stáří.....	20
3.2 Způsob bydlení.....	20
3.3 Obstarávání obživy a tradiční povolání.....	22
3.4 Romové a jejich víra v Boha.....	23
3.5 Dělení Romů.....	24
3.6 Romský jazyk a komunikace.....	26

4. Vzdělávání romských dětí a jeho problematika	28
4. 1 Romové a škola v minulosti.....	29
4. 2 Zlepšení vzdělávání Romů po roce 1990.....	30
4. 2. 1 Mateřská škola.....	30
4. 2. 2 Základní škola.....	31
4. 2. 3 Střední škola.....	32
4. 3 Romské děti ve zvláštních školách.....	32
4. 3. 1 Výchova romských dětí.....	33
4. 3. 2 Jazyková bariéra.....	33
4. 4 Pomoc Romům při vzdělávání.....	34
4. 4. 1 Úloha státu.....	34
4. 4. 2 Úkoly pro školu.....	35
4. 4. 3 Atmosféra ve škole.....	36
4. 4. 4 Otevřít školu rodičům.....	36
4. 5 Důležité změny.....	37
4. 5. 1 Přípravné třídy.....	37
4. 5. 2 Pedagogický personál.....	38
5. Pohled na problémy ve vzdělávání očima žáků a učitelů.....	40
5. 1 Otázky.....	40
5. 2 Romské děti a doučování v SaSM a DDM ČB.....	42

5. 2. 1	Doučování.....	42
5. 2. 2	Rozhovor.....	43
5. 3	Učitelé a jejich názor.....	44
6.	Závěr.....	45
7.	Seznam použité literatury.....	47
8.	Seznam zkratk.....	49
9.	Abstrakt.....	50
10.	Seznam příloh.....	52

1. Úvod

Pro téma své bakalářské práce jsem se rozhodla na základě tříleté dobrovolnické činnosti v Salesiánském středisku mládeže a domu dětí a mládeže v Českých Budějovicích (dále jen Středisko). Od září roku 2005 jsem v něm působila jako dobrovolník v romské sekci. Náplní mé práce bylo doučování romských dětí, účast a spolupořádání romské oratoře a terénní práce na sídlišti Máj. Mimo těchto pravidelných aktivit, jsem se účastnila výletů (Dívčí kámen, Třeboň), lyžařských zájezdů (Šumava-Kvilda) a hudebních akcí (Ostrava- romská kapela). Také jsem měla možnost navštěvovat s pracovníky sekce rodiny dětí, které docházejí do Střediska a v posledním roce jejich učitelky ve škole, protože jsem působila jako „třídní učitelka“ doučování pro 1. – 3. třídu základní školy. Právě díky těmto zkušenostem jsem se rozhodla si vybrat jako téma své bakalářské práce problematiku vzdělávání romských dětí. Od začátku jsem měla možnost pozorovat chování dětí při doučování, měla jsem čas s nimi probírat školní neúspěchy a jejich důvody a také vidět jejich zlepšení. Sama jsem si připravovala a vyráběla pomůcky, které se mi zdály vhodné pro doučování. Mohla jsem si pro každé dítě zvláště sestavit individuální program a systém, který mu nejvíce vyhovoval. Také jsem pochopila, že doučování není řešením problému, snaží se pouze zmírnit důsledky a pomoci dětem v přípravě na vyučování. Rozhodla jsem se pátrat po dalších možnostech jak tuto tíživou situaci vyřešit a jak předcházet problémům ve vyučování.

V první části práce se snažím proniknout, alespoň okrajově do historie Romů, protože orientace v ní je důležitá pro další kapitoly, kterou je kultura. Podle mého názoru nesnášenlivost, diskriminace a strach z jiných kultur vzniká právě jejich neznalostí, nepochopením a vytvářením předsudků. Proto se zde snažím popsat

nejen jak vypadá romská rodina a její uspořádání, ale i způsob bydlení, obživy a přiblížit také tradiční řemesla. Další neméně důležitou složkou kultury je náboženství a víra v Boha. Měli bychom také vědět, že se Romové dělí podle míst, ze kterých se k nám přistěhovali. Můžeme se setkat se skupinami německých Romů, olašských, slovenských, českých a apod. Poslední částí, která kulturu výrazně ovlivňuje, ale zasahuje i do další kapitoly vzdělávání, je romský jazyk a komunikace. To jak se mezi sebou Romové dorozumívají, jestli v rodinách mluví spíše romsky nebo česky a proč, nám přiblíží pohled na svět očima Romů. V poslední třetí kapitole se již zabývám samotným problémem vzdělávání romských dětí. Obsahuje krátký pohled do minulosti a náhled toho jak by mělo probíhat vyučování od mateřské školky až po střední školu. Závažnost vysokého počtu romských dětí ve zvláštních školách a jeho vysvětlení je tématem další podkapitoly. Na konci teoretické části práce rozebírám pomoc při vzdělávání, ať už jde o úlohu státu či školy. A také změny, které by se měli v našem školství prosadit.

V praktické části navazuji na předchozí teoretickou část, především na problémy vzdělávání a jejich řešení. Cílem je zjistit jak vzdělávání a problémy s ním vnímají samy romské děti, které docházejí na doučování do Střediska. Důležité je i stanovisko jejich třídních učitelů, kteří vypovídají o svých zkušenostech s romskými žáky a uvádějí návrhy jak současnou situaci zlepšit. V závěru pak porovnávám oba názory s informacemi získanými z knih a snažím se nalézt společné řešení.

2. Historie Romů

2.1 Původní pravlast

Chceme-li pochopit romskou mentalitu je důležité, abychom pátrali po jejich pravlasti a šli po stopách, které je dovedli až na naše území. Roku 1763 evangelický student teologie I. Vályi poznal v nizozemském Leidenu indické kolegy, kteří se nápadně podobali Romům z jeho vlasti a rozhodl se vyzkoušet, zda se také neshodovala s romštinou i jejich řeč. Na toto náhodné objevení navázali další lingvisté a vědeckým způsobem prokázali indickou etnogenezi Romů. V roce 1782 zařadil J. C. CH. Rüdiger romštinu do tzv. indoevropské jazykové rodiny.¹

Kasty

Dalším důležitým pojmem jsou stavy a kasty. "Podle Nečase se staroindická společnost od přelomu 2. a 1. století př. Kr. členila na stavy (varny). Čtyři stavy patřily tzv. urozeným, za něž se počítali kněží, obětníci a náboženští učitelé, dále vládcí a bojovníci, potom řemeslníci a konečně sluhové a pomocní pracovníci. Pátý stav tvořili tzv. nedotknutelní, kteří se nesměli dotknout příslušníků prvních čtyř stavů; náleželi sem lidé nečistých profesí, kteří např. zametali a odstraňovali nečistotu, prali prádlo, připravovali dříví na spalování mrtvol, nosili a natahovali lovecké sítě, stahovali a zpracovávali kůže. Dále do tohoto stavu patřili kati, kočovní kováři a jiní řemeslníci, muzikanti, tanečníci, drezéři hadů a opic a rovněž profesionální zloději dobytka. Každý stav měl souhrn práv, povinností a zásad chování, podle čehož byli plnoprávními členy společnosti pouze příslušníci nejvyšších tří stavů, kdežto čtvrtý stav zahrnoval neplnoprávné, pravděpodobně původní neindoevropské obyvatelstvo. S rozvojem hinduismu se

---

¹ Srov. NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 10

stavy rozdělily na kasty, které byly složené z kmenů a rodů s dědičnými profesemi a s nepřestupnou sociální bariérou.² Hübschmannová zase o kastách (původně sanskrtský termín *zrození*) hovoří jako o příbuzenské pospolitosti, do které se člověk musí narodit, aby se stal jejím příslušníkem. Existence jednotlivých kast závisí na výměně výrobků a služeb s ostatními kastami. V kastách je také důležitý příkaz *endogamie*, to znamená, že se mezi sebou mohou ženit a vdávat jen příslušníci jedné kasty. Mezikastovní sňatky jsou nepřípustné. Tato pravidla platí ještě dnes u některých romských kast. Kastovní rozdíly v Indii se projevují také přísnými pravidly pro stolování. Například příslušníci „vyšší vrstvy“ nesmějí jíst jídlo připravené od příslušníků „nižších vrstev“.³ V době, kdy Romové opouštěli Indii netvořili jednotné společenství, ale patřili k nejnižším sociálním vrstvám a dělili se od sebe různým ekonomickým postavením a profesním zařazením. Územní pohyb je výsledkem monoprofesionálnosti kast a jejich rozmnožováním s každou další generací. Byl rozdělen do několika proudů a Romové se zastavovali na různých místech, ať už na území dnešního Íránu nebo na území tehdejší byzantské říše. Stopy jejich cest lze zmapovat podle slov, která přejímali z jazyka státu, na kterém se zrovna nalézali.⁴

2.2 Romové v českých zemích od minulosti až po současnost

2.2.1 Příchod Romů do Čech

Přesný příchod Romů do Čech lze jen těžko určit. Odborníci se domnívají, že první zmínku o nich najdeme v Dalimilově kronice, která byla dokončena neznámým autorem kolem roku 1314. V ní je zmínka o tzv. *Kartasech*, kteří přišli na naše území kolem roku 1242 a lidé tehdejší doby je považovali za nynější

---

² Cit. NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 10 - 11

³ Srov. HÜBSCHMANNOVÁ, M.: *Romové v České republice*. Socioklub, 1999. Kapitola 4. Od etnické kasty ke strukturovanému etnickému společenství, s. 118 – 121

⁴ Srov. NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 11

Romy. Tato teze je však sporná, protože díky rozboru řeči se mohlo jednat buď o Romy nebo o Turky. I další pramen obklopuje nejistota. Jde o zápis v „Popravčí knize pánů z Rožmberka“ z roku 1399. V ní se chycený loupežník přiznává k členům své tlupy a jako jedno z nich uvádí „Cikán,črný Ondřejóv pacholek“, mohla však jít jen o přezdívku. Třetí informace se skrývá v jedné ze staročeských kronik z roku 1416.⁵ Podle Říčana jsou první zprávy o Romech na našem území z doby krátce po roce 1400. Pohybovali se střední Evropou ve velkých skupinách. Je doloženo putování skupiny „krále“ Sindela, která si dokázala získat ochranné listy německého císaře a českého krále Zikmunda a další list od papeže Martina V. Byli označeni jako kající a měli nárok na ochranu, pomoc a almužny. Ovšem v roce 1427 je pařížský biskup vyloučil z církve, odhalil je jako falešné kající. Byli vypovídáni ze zemí, mučeni, zabíjeni. Zdá se, že v Čechách a na Moravě byla perzekuce Romů mírnější a často sem prchali z okolních zemí.⁶

2. 2. 2 Romové v 16. – 19. století

Pak na nějaký čas zprávy o Romech utichají. Tu a tam se objeví nějaká informace o jejich pohybu, například roku 1523 v Praze. Zhruba tak v polovině 16. století se mezi českým obyvatelstvem šíří protiromské nálady, protože jsou podezříváni z vyzvědačství a paličství. Roku 1545 vydal Ferdinand I. Mandát, kterým nabádal k vypovězení Romů ze země, ale bez násilného ubližování. Roku 1538 dospěl také moravský zemský sněm k podobnému rozhodnutí, ale Romové se stále vraceli, kradli a živili se žebrotou, takže byl roku 1576 příkaz ještě zpřísněn. Leopold I. roku 1688 vypověděl Romy ze země a v roce 1697 je prohlásil za psance, tím pádem je mohl kdokoliv beztrestně zastřelit.⁷ Pronásledování Romů pokračuje i po roce 1700. Říčan uvádí, že „zároveň však v této době už postupně prosazují snahy vzít Romy oficiálně na vědomí,

---

⁵ Srov. NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 12 - 14

⁶ Srov. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s.14-15

⁷ Srov. NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s.15-16

legalizovat jejich přítomnost a začlenit je do společnosti.“⁸ Další zásadním krokem byl zákon vydaný roku 1761 Marií Terezií a šlo o uplatňování asimilační politiky. Šlo hlavně o to, aby Romové začali pracovat v zemědělství, oblékat se jako ostatní a plnit svoje povinnosti. Zajímavé také bylo, že jim hrozil trest, pokud mluvili romsky. Měli být také rozptylováni, aby byla pokud možno v každé vesnici jen jedna romská rodina. O jejich vzdělání a sňatky se měli starat kněží. V 19. století se Romové postupně usazovali na střední, jižní a jihovýchodní Moravě dobrovolně i proti vůli místních obyvatel. Živili se především jako kováři, hudebníci a vykonávali hrubé nádenické práce. Stále však byli občané druhého řádu a to i za první Československé republiky, kdy byl vydán přísný zákon proti potulným Romům a důsledkem toho bylo omezené vzdělání, špatná hygiena, výživa i zdravotní péče. Zprvu to byli především kočovníci, ale naše industriální společnost je v tomto omezovala. Jinak se živili hádáním z ruky, žebrotou a krádežemi. Z kočovníků se tak stali tuláci. A právě za tuláctví byli na konci 19. století trestně stíháni.⁹

2. 2. 3 Druhá světová válka a holocaust

Jedním z nejkřutějších období v historii Romů je bezpochyby 2. světová válka. Samozřejmě nejen pro ně, ale i židovské obyvatelstvo a vůbec pro celý svět. Hyenismus, nelidskost a touha po moci, zasáhla nejen Evropu, ale měla zničující následky i daleko za jejími hranicemi. Norimberské zákony z roku 1935 označily Židy a Romy za cizí rasy, které nemají árijskou krev. Musela být vyřešena cikánská otázka. K tomuto účelu byly zbudovány v Marzahnu u Berlína a v Magdeburgu sběrné tábory pro Romy. V tu samou dobu navrhl doktor Ritter nedobrovolnou sterilizaci Romů, aby se tak zabránilo šíření „nečisté rasy“. „Cikánská krev“ byla dokonce považována za ještě nebezpečnější než židovská. Roku 1938 byla na rozkaz Himmlera vydána ještě přísnější opatření k potírání cikánského zla. Roku 1939 bylo Romům zakázáno kočovat a museli se trvale usadit,

⁸ Cit. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 15

⁹ Cit. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 15-17

kdo neuposlechl, byl poslán do kárného tábora. Ty byly určeny osobám „štitícím se práce“, mezi nejznámější patří Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu. Roku 1941 byly romské děti, nemající státní občanství, vyloučeny ze škol a v roce 1942 byli všichni Romové vyloučeni z armády.¹⁰ V letech 1943 a 1944 byli romští vězňové posíláni z kárných táborů do koncentračních táborů, například do Buchenwaldu, Ravensbrücku, Dachau, Mauthausenu, Auschwitzu II. –Birkenau a mnoha dalších. Právě posledně jmenované místo se stalo největším pohřebištem evropských Romů. Čeští Romové po válce přestali jako celek existovat, kolem roku 1945 jich u nás žilo jen kolem 1000. Naši současní Romové a jejich rodiny, k nám tedy přišli z jiných oblastí, například z Rumunska, Maďarska a Slovenska.¹¹

2. 2. 4 Situace Romů po 2. Světové válce a v období komunismu

Tím, jak vypadala situace Romů těsně po válce, se zabývá Tomáš Haišman, který uvádí, že klíčová pro další vývoj v poválečném Československu byla situace na východním Slovensku. Díky prohlubování sociálního, etnického i rasového konfliktu dochází k velké migraci romského obyvatelstva na území Čech.¹² Obrat přišel na konci 40. let, kdy se začal rozšiřovat zájem státu o problematiku sociálních, zdravotních, vzdělanostních kulturních podmínek života Romů. Do hry vstoupili vážně míněné deklarace o pomoci Romům a také o převýchově ostatního obyvatelstva k třídě správným postojům nediskriminujícím Romů.¹³

---

¹⁰ Srov. ŠOTOLOVÁ, E.: *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000, s.9-13

¹¹ Srov. NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 37

¹² Srov. HAIŠMAN, T.: *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 5. Romové v Československu v letech 1945-1967 vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady, s.141

¹³ Cit. HAIŠMAN, T.: *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 5. Romové v Československu v letech 1945-1967 vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady, s. 150

Šotolová uvádí, že roku 1951 vydalo ministerstvo vnitra příkaz na zjištění počtu Romů a jejich způsobu života. Na základě toho byla roku 1952 vydána směrnice „*Úprava poměrů osob cikánského původu*“ a byl přijat osmibodový program převýchovy:

1. Zapojení do řádného pracovního poměru a ubytování v místě bydliště.
2. Kontrola správnosti vyplácení mezd.
3. Zvýšený dohled nad školní docházkou a zajištění umístění cikánských dětí do předškolních zařízení.
4. Výchova ostatního obyvatelstva, jíž se má dosáhnout odstranění zbytků rasové diskriminace.
5. Odstranění všech projevů diskriminace v úředním styku a ve veřejném životě při současné likvidaci negramotnosti.
6. Zapojení uvědomělých občanů Cikánů do převýchovného procesu.
7. Řádná evidence cikánského obyvatelstva.
8. Usazení kočovných Cikánů.¹⁴

V roce 1969 byla vydána významná směrnice „*O výchově a vzdělávání výchovně zanedbaných a prospěchově opožděných cikánských dětí*“. Zdůrazňuje se v ní význam docházky romských dětí do mateřských škol a zřízení speciálních tříd pro prospěchově slabší děti. Věstník z roku 1972 obsahuje návod k výchově a vzdělávání romských dětí. Opět se zabývá jak předškolní výchovou, kde zdůrazňuje tělesnou, hudební a výtvarnou výchovu a také získávání základních návyků správné hygieny. Další významnou věcí je hodnocení, které by se mělo vyhnout nejnižším klasifikačním stupňům. V roce 1973 byl také vypracován „*Návrh dlouhodobé koncepce předškolní a školní výchovy cikánských*

---

¹⁴ Cit. ŠOTOLOVÁ, E.: *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000, s. 18-19

děti“, který doporučuje učitelům, kteří pracují s romskými dětmi, aby absolvovali kurz romštiny a mohli tak lépe s dětmi komunikovat.¹⁵ Dokument Charty 77 ze 13. prosince 1978 poukazoval na to, že jsou nejdiskriminovanější menšinou, rozvíjení jejich jazyka, kultury a zájmů, naprosto zničili pokusy o násilnou asimilaci. Pod Chartu se podepsali filozof Ladislav Hejdlánek a také Václav Havel. Osmdesátá léta znamenala již snížení komunistické moci, ale proces dezintegrace romských obyvatel probíhal stále.¹⁶

2. 2. 5 Po listopadu 89

Velkým přelomem nejen pro romské obyvatele, ale pro celý národ by rok 1989, kdy došlo ke zhroucení komunismu. Pro Romy to znamenalo možnost znovu používat svůj jazyk a pěstovat kulturu. Vznikaly i první romské organizace. Mezi ně patřili Romská občanská iniciativa, Unie romské mládeže, Kulturní svaz občanů romské národnosti, Hnutí angažovaných Romů, Romské ženy, Sdružení romských autorů a mnoho dalších.¹⁷ Jak uvádí Řičan, brzy se ukázalo, že Romové ještě nedokážou využít všech možností, dokonce se jejich situace zhoršuje. Za komunismu jim bylo vše nařízeno, ale měli práci a cítili se v bezpečí. Dnes mají možnost svobodného rozhodování, ale bohužel s ním neumějí nakládat.¹⁸ Podle Petra Víška docházelo po roce 1990 k zásadním změnám. Například se omezila a zdražila školní příprava, omezili se možnosti bydlení. Romové byli také jako první propouštěni z práce, omezil se počet učňovských míst a romské děti přestaly chodit do mateřských školek.¹⁹ O naší společnosti se po roce 89 mluví jako o společnosti nemocné xenofobií. K tomuto tvrzení se také přiklánějí výsledky výzkumů veřejného mínění, které byly provedeny od roku 1990. Po celou dobu tyto sondy signalizují vysokou intenzitu interetnického konfliktu s ohledem na romskou komunitu, a to až do roku 1995-1997, kdy společnost, ohromená stále se

---

¹⁵ Srov. ŠOTOLOVÁ, E.: *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000, s. 21-22

¹⁶ Srov. ŘIČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 28

¹⁷ Srov. ŠOTOLOVÁ, E.: *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000, s. 23

¹⁸ Srov. ŘIČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 30

¹⁹ Srov. VÍŠEK, P.: *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 6. Program integrace- řešení problematiky romských obyvatel v období 1970 až 1989, s.197

zvyšující četností incidentů rasového násilí a zejména vzrušeně medializovaným odchodem Romů ze země v roce 1997, začíná věc podrobněji analyzovat.²⁰ Z toho vzniká několik základních tezí. Veřejnost rasismus odsuzuje, ale příčiny nevidí v nedostatku tolerance majoritní společnosti, ale v nepřipustném chování etnicky odlišných menšin. Řešení pak vidí v povinnosti menšin přizpůsobit se hodnotám většiny. Rasismus je vnímán jen teoreticky a jako jev vzdálený od soukromého prožívání jedince.²¹“Definice diskriminace je obsažena v Mezinárodní úmluvě OSN a ČR je jí vázána. Rasová diskriminace znamená jakékoliv rozlišování, vylučování, omezování nebo znevýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém, národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo kterékoliv jiné oblasti veřejného života.“²² Na základě této definice se u nás rozděluje diskriminační jednání na úmyslné, kdy jde o chování, které dopadá na rasově či etnicky odlišného jedince a má zcela konkrétní obsah (například zákaz vstupu apod.). Nebo o jednání neúmyslné, které není zaměřeno konkrétně, ale spíše o systémy, které jsou uzavřeny skupinám lidí. Oba druhy diskriminací se objevují v několika oblastech. Především na trhu práce a poskytování služeb, ale dále také ve vzdělání a v oblasti bydlení. Náš právní řád tedy diskriminaci nepřipouští, ale nemá ani účinné mechanismy, kterými by bylo možno ji řešit a předcházet jí.²³

---

²⁰ Cit. FRIŠTENSKÁ, H.: *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 8. Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy, s. 245

²¹ Srov. Tamtéž, s. 245-246

²² Cit. Tamtéž, s. 256

²³ Srov. Tamtéž, s. 256-260

3. Romská kultura

Tato kapitola má zásadní význam pro pochopení romského životního stylu, chování a jednání v určitých situacích. Jen těžko můžeme chápat vybydlování, nově postavených domů, přiděleným právě skupině Romů, když nevezmeme v úvahu jejich původ, chování vůči sobě navzájem a způsob bydlení, který je pro ně tradiční. A nejen to, pokud zkoumáme zaměstnanost Romů a pracovní příležitosti pro ně, musíme znát naše pracovní právo a zákony tak bychom měli být schopní dívat se na problém i z pozice Romů a jejich tradičních řemesel a dělby práce. Pokud chceme Romy pochopit, respektovat je a uznávat musíme se ponořit do studia jejich kultury a mentality. Neméně zajímavé jsou i jejich oslavy svátků, křtin, ale i smuteční projevy.

3.1 Rodina

V následující podkapitole bych ráda popsala to, co je pro Romy nejzákladnější a nejdůležitější, tedy jejich rodinu. Proč vlastně Romové drží daleko více pospolu než mi gádžové, jaké to má důsledky na jejich chování, jednání a výchovu? Podle Říčana, který používá označení obec, čímž nemyslí jen velkorodinu nýbrž celý rod a společenství, hrála důležitou roli endogamie, což znamená, že se sňatky uzavíraly výlučně jen uvnitř daného rodu nebo společenství. Typickou vlastností pro takovou obec byla solidarita a také velmi hlučné řešení sporů. To bylo dáno především temperamentem, který podstatně živější než gádžovský.²⁴ Rodina znamenala pro Romy pocit jistoty a uspokojovala jejich potřeby. Při kočování byli nezávislí na okolní společnosti, ale o to více byli závislí na rodině. Byla jejich zdrojem obživy a získávání informací a vzdělání. Za svoji rodinu pokládali nejen ty nejbližší příbuzné, jako otce, matky, strýce, bratrance, ale vlastně celý okruh i vzdáleného příbuzenstva. Prestiž rodiny se posuzovala podle počtu dětí, především chlapců. O děti se starala nejen matka, ale i všichni členové rodiny, proto romské děti nevyrůstaly samy, ale vždy obklopeny mnoha generacemi.

---

²⁴ Srov. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 47

Rozdíl mezi postavením žen a mužů byl velký. Ženy byla vychovávána tak, aby se dokázala postarat o rodinu, chod domácnosti, o výchovu a také měla poslouchat svého muže. Role ženy byla ekonomicky důležitější, musela zabezpečit přežití rodiny. Muž byl hlavou rodiny, ochraňoval ji a nesl za ni zodpovědnost.²⁵ Nečase uvádí, že žena byla ceněna podle plodnosti a pokud děti mít nemohla, mohl ji manžel opustit. Dále to, že mužova nevěra byla tolerována, ale nevěra ženy byla nepřipustná, mohla být za ni potrestána bytím nebo ostříháním dohola. V romských rodinách se také udržovaly tradiční mravy, například dítě nesmělo před dospělými mluvit vulgárně. Rodiče se zase nikdy před dětmi neobnažovali. Dnes už bohužel tradiční funkce romské rodiny slábnou a to hlavně díky tomu, že byla vytržena z tradičního soužití velkorodin a také zde hraje roli umístování dětí do dětských domovů, kde nemohou plně rozvíjet svoji kulturu. Dnes se dokonce setkáváme s násilím na dětech a zanedbávání, což bylo dříve nemyslitelné.²⁶ K tomuto tématu romských rodin určitě patří i zmínka o tom jak vypadá romské dětství, mládí, dospělost a stáří.

3. 1. 1 Romské dětství

Svět dětí a dospělých nebyl oddělen. Dospělí dítě respektovali a dítě zase respektovalo dospělé. Dítě se vždy učilo tím, že se zúčastňovalo společenského dění v komunitě a napodobovalo starší. V raném věku pečovala o dítě matka, když přicházelo do puberty zasahoval do výchovy otec, který byl přísnější. Velké rozdíly výchovy byly v pohlaví dítěte. Chlapci se především učili otcovu řemeslu a dívky se připravovaly na starost o domácnost. Pečovaly tedy o mladší sourozence, vařily apod. To vše bylo důležité, protože když se vdaly, musely být

---

²⁵ Cit. *Romská rodina* [on-line]. Poslední aktualizace 26. 2. 2000 [cit. 2008-06-10]. Dostupné z WWW:< <http://www.romove.radio.cz/cz/clanek/18387>>.

²⁶ Srov. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 45-46

své tchýni dobrými snachami a teprve potom byly řádně přijaty do rodiny svého manžela.²⁷

3. 1. 2 Mládí

Neméně zajímavý je i průběh mládí Romů. Toto období obvykle končilo založením vlastní rodiny. Tomu předcházela samozřejmě výběr budoucího ženicha a nevěsty. Dívky si většinou museli brát manžela, kterého jim vybrali rodiče. Cílem bylo uzavřít dobré manželství a spojením dvou rodin, zvýšit jejich prestiž. Rodiny musely být na stejné materiální úrovni. Zásnubní obřad, který se nazývá mangavipen, dnes vypadá tak, že si mladí zkříží ruce, vypijí obsah pohárku partnera a políbí se. Od té doby jsou považováni za manžele a mohou plodit děti. Občanská nebo církevní svatba obvykle následuje až po několika letech, kdy už spolu mají jedno nebo více dětí. Pokud žena zjistila, že je těhotná, nejdříve to oznámila ostatním ženám v rodině teprve poté svému manželovi. V době těhotenství se musela řídit přísnými „pravidly na ochranu plodu“, protože mohlo dojít k přenosu různých nedostatků nebo negativních vlastností na plod. Například se těhotná žena nesměla dívat na tělesně postižené lidi, na plazy nebo na zesnulého. Významnou událostí byl samozřejmě křest – kirvipen, který se konal vždy v kostele. Důležitá byla postava kmotra nebo kmotry, ti dávali dítěti předmět, který si pak uchovávalo po celý život.²⁸

---

²⁷ Cit. *Dětství* [on-line]. Poslední aktualizace 13. 4. 2000 [cit. 2008-06-10]. Dostupné z WWW:<<http://www.romove.radio.cz/cz/clanek/18389>>.

²⁸ Srov. *Mládí* [on-line]. Poslední aktualizace 26. 2. 2000 [cit. 2008-06-10]. Dostupné z WWW:<<http://www.romove.radio.cz/cz/clanek/18624>>.

3. 1. 3 Dospělost

Hlavním úkolem v dospělosti byla starost o rodinu, zajištění potravy a výchova dětí. Muž jako hlava rodiny dával najevo svou chytrost především tím, že ukazoval, jak dokáže zabezpečit svoji rodinu a obstarat peníze. Bylo jedno, zda prací nebo státní podporou sociální péče.

3. 1. 4 Stáří

Stáří lidé byli díky tradičnímu soužití celé rodiny velmi respektováni. Nikdy nebyli odsouváni jako nepotřební a naopak jejich názor měl velkou váhu. Pokud starý člověk zemřel, byly mu do rakve vkládány nejrůznější cenné předměty, například prsteny, náušnice, housle, ale i cigarety, alkohol, karty. Do kapes se mu vkládali nejčastěji drobné mince. Příbuzní od chvíle, kdy umřel, až do pohřbu u nebožtíka bděli. Při tomto bdění se musela dodržovat určitá pravidla. Hráli se karty, vyprávěli se příhody ze života zesnulého, nesmělo se zpívat ani tancovat. Romské pohřby bývají většinou velmi nákladné a okázalé.²⁹

3.2 Způsob bydlení

Rozdíl ve způsobu bydlení Romů a gádžů je velmi patrný. Současní Romové na našem území sem vlastně přišli z východního Slovenska, kde převážně žili v nuzných chatrčích. Dnes většinou obývají neromské byty a preferují pavlačové

---

²⁹ Srov. *Stáří* [on-line] [cit. 2008-06-10]. Dostupné z WWW:<
<http://www.romove.radio.cz/cz/clanek/18074>>.

domy, často jsou to z našeho pohledu byty nižších kategorií než by odpovídaly jejich rodinné početnosti. Sociálně povznesení Romové zase rádi ukazují svá obydlí, která jsou velmi čistá a komfortní, přesně tak jako ta gádžovská. Z našeho pohledu by se tak mohlo zdát, že zlepšení standardu bydlení je zřejmé, ale bohužel jsou tyto byty překážkou v jejich tradičním způsobu života. Pro Romy je charakteristické, kdysi jako u nás, užívání bytu jako celku. Život domácnosti se soustřeďuje do jedné velké místnosti, například obytné kuchyně. Romská soudržnost a pohostinná povaha v kombinaci s vysokou porodností, nás gádže někdy nutí přemýšlet o přeplňování bytů. Velkým problémem je takzvané vybydlování domů, či bytů. Jde o záležitost typicky romskou a dochází při ní k devastaci a ničení domů. Říčan uvádí několik důvodů. “Někdy má vybydlování charakter komerční, což znamená, že je rozprodáno vše, co se rozprodat dá a má nějakou cenu. Občas může být tato devastace i účelná, to když dochází k ničení poštovních schránek a zvonků, aby nemohl být doručen dopis s upomínkou či soudním předvoláním. Ve většině případů však vandalství žádnou funkci nemá. Zajímavé je vysvětlení psychologické, které tvrdí, že Romové podvědomě ničí vše co je neromské, je projevem hořkosti, vzdoru a zoufalství.”³⁰ Další zajímavé pojetí romské struktury bydlení se nachází na internetových stránkách Terénní sociální práce. Ta už je brána spíše z pohledu toho jak se snaží majoritní společnost, vyřešit otázku bydlení romských obyvatel. Upozorňuje na nešetrnost a nebezpečí násilného sestěhovávání Romů a vůbec na průběh vzniku ghetta a informacích o tom, kde se největší ghetta nacházejí. Právě tato otázka je v současnosti velmi ožehavá, protože do těchto sporů rádi zasahují i politici, svými osobními názory, které mají zlepšit jejich volební preference. Podle autorky je poznání tradičního způsobu bydlení důležité pro pochopení Romů. V článku uvádí, že v současnosti žije na území České republiky kolem 200 000 Romů. Romové se koncentrují v určitých městských částech, jako jsou Nusle, Žižkov, Karlín. Nelze opomenout ani vytváření satelitních sídlišť na okrajích měst, nechvalně proslulé je mostecké sídliště Chanov. Mezi další patří Bedřiška v Mariánských Horách a Kolonka v Semilech. Dochází také k odsouvání Romů

---

³⁰ Srov. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 35-37

z center měst a lukrativních oblastí a to má za následek vytváření nových enkláv v ulicích či čtvrtích. V druhé polovině 90. let byl odstartován nový trend budování „ghett“, které souvisí s takzvanými holobyty. Jsou to většinou staré domy, které dříve sloužili k jiným účelům a nově jsou zřizovány a provozovány obcemi.³¹

3.3 Obstarávání obživy a tradiční povolání

Je další neméně zajímavou složkou romské kultury. V této podkapitole se chci zabývat jak tradičními řemesly, tak i současným způsobem obživy. Je nutné si stále připomínat i stará řemesla, protože jinak hrozí jejich úplný zánik. V Evropě si Romové obstarávali obživu vykonáváním profesí, které si přinesli ze své pravlasti Indie. Romové patřili do kast, kde většinou pracovali jako kováři, kotláři, hrnčíři, košíkáři, metaři, cihláři, zpracovávali kůže, ošetřovali koně, věštili budoucnost.³²Podle Říčana k tradičním způsobům obživy patří zejména romská hudebnost, která dnes uživí jen malou část romské populace. Postupně se Romové ve své historii při migraci naučili snad všechna neromská povolání. Mohou podnikat nebo se živí některým řemeslem. V drtivé většině si však musí hledat obživu v hrubé fyzické práci, žít skromně a nebo využívat sociálních dávek, kterými stát přispívá na děti. Tento způsob je bohužel v současné době velmi rozšířený. Mezi Romy je velká nezaměstnanost, ta vede k demoralizaci a ke kriminalitě. Jako její příčinu vidí Říčan hlavně v malé poptávce po nekvalifikované práci, která je pro Romy jediným legálním způsobem obživy. Chybu je také nutno hledat ve špatném systému sociálních dávek, které zvýhodňují otce velký rodin, před řádně zaměstnaným otcem. Na vině je také ale častá diskriminace ze strany zaměstnavatelů, která je ovšem často podložena stížnostmi na špatnou pracovní morálku Romů a na jejich nespolehlivost. Všechny tyto jevy mají negativní dopad na vyrůstající mládež, která už rovnou počítá s nezaměstnaností a životem na podpoře. Vysoká nezaměstnanost

³¹ Cit. BARŠOVÁ, A. *Etnická segregace v bydlení* [on-line]. Poslední aktualizace 6. 2. 2003 [cit. 2008-06-11]. Dostupné z WWW: < <http://www.tspweb.cz/viceotsp-fulltext.shtml?x=118807>>.

³² Srov. *Tradiční romská povolání* [on-line]. [cit. 2008-06-10]. Dostupné z WWW:< <http://www.romove.radio.cz/cz/clanek/18019>>.

představuje obrovské výdaje pro celou společnost i organizace. Toto jsou přímé důsledky, mezi nepřímé důsledky nezaměstnanosti patří zahálka a s tím spojené jiné negativní vlivy pro společnost, například žebrota, krádeže, alkoholismu, prostituce a zneužívání drog.³³

3.4 Romové a jejich víra v Boha

O této velmi zajímavé součásti romské kultury najdeme jen málo informací. Snad je to tím, jak uvádí Říčan, že Romové při svém putování z Indie ztratili své náboženství. Můžeme se však tu a tam setkat s různými pověrami a léčebnými rituály. Například se novorozeněti vázala na ruku červená stužka proti uhranutí. Romové měli také velký strach z duchů zemřelých. S tím souvisí vyhazování zbytků jídla, protože k nim prý zemřelí přičichávají. Věřili také v převtělování a pokud našli v jídle vlas, báli se, že budou očarováni. Dnes už většina mladých romských rodin na pověry nevěří a pokud jde o náboženství přiklání se ke křesťanství.³⁴ Říčan dále cituje Hübschmannovou, která říká: „Romové si odnesli z Indie hinduistickou tradici, přičemž slovně formulovaná nauka je málo významná. Žitá religiozita je „zakódována“ ve způsobu života, ve zvycích, mravech, v postoji k přírodě a k existenci, v pospolitosti, v pohostinné otevřenosti, v upřímnosti a pokoře, v obsahu nejrůznějších tabu, v řádu vztahů mezi muži a ženami stejně jako mezi rodiči a dětmi, ve způsobu přijímání autorit. Příkladem je, že se v tradičních romských rodinách neděkuje. Jestliže to Rom učiní, je mu řečeno, že nemá děkovat, protože není u gádžů.“³⁵ Bohužel v dnešní době žije většina Romů v duchovním vakuu a nechávají se občas strhnout některými formami náboženství. K již zmíněnému křesťanství můžeme přidat například Svědky Jehovovy.³⁶

---

³³ Srov. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 36-37

³⁴ Srov. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s.53-54

³⁵ Cit . ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s.55

³⁶ Srov. ŘÍČAN, P.: *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, s. 57

3.5 Dělení Romů

K pochopení romské kultury je také potřeba znát, jak se Romové dělí. Dnes si většinou občan majoritní společnosti myslí, že je Rom jako Rom. Tak jednoduché to určitě není, musíme brát v úvahu, odkud pocházejí, způsob života, jakou vykonávají profesi apod.

Podle Hübschmannové žijí na území České a Slovenské republiky různé subetnické skupiny Romů:

- Romové slovenští
- Romové maďarští
- Romové olašští
- Romové čeští
- Romové němečtí

Romové slovenští:

Přívlastek *slovenský* je poněkud matoucí. Vzbuzuje dojem, že jde o Romy sídlící na Slovensku nebo o státní občany Slovenské republiky. Tak tomu není. Označení slovenský se vžilo zejména v odborné literatuře proto, že příslušníci této skupiny žili několik století na Slovensku, a to usedle.³⁷

---

³⁷ Cit. HÜBSCHMANNOVÁ, M.: *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998, s. 20

Romové olašští:

Přívlastek olašský je odvozen od názvu země Valachie, která je na území dnešního Rumunska, odkud olašští Romové přišli.³⁸ Olašští Romové mají světlejší pigmentaci i světlejší vlasy a bývá u nich nejčastěji vidět klasické romské oblečení - široké barevné sukně, třícípé šátky na hlavách či ramenech. Nesmírnou hodnotu má pro ně zlato, a proto u nich vidíme častěji prsteny, náušnice, náhrdelníky, náramky, dokonce i zlaté zuby, než u jakýchkoliv jiných Romů. Jako kočovný národ nemohli investovat svůj majetek do nepřenositelných věcí, a tak jmění ukládali do zlata. Zlato má však pro ně i jinou symboliku. Olašský Rom věří, že zlaté šperky, které má na sobě, jej uchrání před nemocí.³⁹

Romové němečtí (SINTI):

Společně s českými Romy žili do druhé světové války na území tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Zavedením nacistických zákonů však byli téměř vyhlazeni. V rodinách Sintů se dosud hovoří tradičním etnickým jazykem. Na rozdíl od jiných skupin si jej Sintové přísně střeží a tají před gádži.⁴⁰

Čeští Romové:

Čeští Romové stejně jako Sinté žili na území Čech a Moravy, než je zastihla genocida, která je také téměř zlikvidovala.

Romové se dělí na další podskupiny:

- na rodové, profesní, lokální
- na žuže Roma, čisté Romy a degeša, nečisté
- na městské-vesnické, chudé-bohaté

---

³⁸ Cit. Tamtéž, s. 20

³⁹ Srov. *Dělení Romů* [on-line]. Poslední aktualizace 26. 2. 2000 [cit. 2008-06-10]. Dostupné z WWW:< <http://www.romove.radio.cz/cz/clanek/18901>>.

⁴⁰ Cit. HÜBSCHMANNOVÁ, M.: *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998, s.28

Současná doba sebou přináší další diferenciacní kritéria - Romové jsou:

- integrování-neintegrování
- asimilování-neasimilování
- vzdělání-nevzdělání⁴¹

3.6 Romský jazyk a komunikace

Jazyk neodmyslitelně patří ke kultuře každého národa či etnika. Tím, že se naučíme jazyk nějaké kultury, otevře se nám možnost daleko lépe pochopit její chování, tradice a zvyky, pomůže nám, se v dané kultuře orientovat. Romština patří do starší větve západních novindických jazyků.

Při putování Romů z Indie vznikly tři základní dialektové skupiny romského jazyka:

1. arménská;
2. evropská;
3. syrská.⁴²

Romština je hodně ovlivněna jazyky národů, na jejichž území Romové žijí. Jsou do ní přijímána slova, která Romové ve své pravlasti neznali a ani nemohli

---

⁴¹ Cit. HÜBSCHMANNOVÁ, M.: *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998, s.25-26

⁴² Cit. ŠOTOLOVÁ, E.: *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s.25

znát. Má však i vlastní slovotvorný a produktivní systém, takže je schopna nové pojmy vyjádřit vlastními prostředky. Rozdíly mezi jednotlivými romštinami jsou buď primární, to znamená, že existovali již v Indii nebo sekundární a to jsou právě vlivy jazyků jednotlivých států, přes něž Romové putovali. Na našem území můžeme nalézt romštinu maďarskou, slovenskou, českou, olšskou a německou.⁴³

Slovní zásobu všech romských dialektů tvoří, podobně jako u ostatních jazyků, slova původní, přejatá a nově vytvořená:

Slova původní:

Jsou stará slova indického původu a slova dávno přejatá (z íránských jazyků, z arménštiny a některé i z řečtiny), tedy ze zemí, kterými prošly všechny skupiny Romů na cestě z Indie do Evropy. Tato část slovní zásoby je velmi jednotná a v současném jazyce stále přetrvává a objevuje se ve všech romských dialektech.

Slova přejatá:

Tato slova získávaly romské skupiny, rozptýlující se po Evropě, z jazyků národů, se kterými se na svých cestách setkávaly poté, co opustily území Malé Asie. U slovenských Romů to jsou výpůjčky zejména ze srbštiny, chorvatštiny, rumunštiny, maďarštiny, slovenštiny, ukrajinštiny, polštiny, němčiny. Slova začleněná do romštiny touto cestou označují to, co bylo Romům do té doby neznámé. Takováto slovní zásoba je nestálá a je nahrazována slovy nového kontaktního jazyka, v případě slovenských Romů, žijících v Čechách z češtiny.

---

⁴³ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s.26.

Neologismy:

Nejnovější slova v romštině, které má každý živý jazyk, jsou to cizí slova přejímaná z prostředí, ve kterém Romové žijí. Romové se však snaží, stejně jako například čeština nyní bojuje proti anglicismům, vytvářet si pro nové věci svá vlastní pojmenování.⁴⁴

4. Vzdělávání romských dětí a jeho problematika

Proč romské děti nedosahují stejně dobrých školních výsledků jako děti gádžů? Proč tolik romských dětí končí ve zvláštních školách? Jaké dopady to má a bude mít pro naši společnost? Existují metody a přístupy, jimiž lze podpořit a zlepšit školní prospěch romských dětí? Toto všechno jsou otázky, které vyplývají ze současné situace dnešního školství a společnosti. Nejprve musíme pochopit vztah romských dětí ke gádžovské škole a pak se můžeme zamýšlet nad tím, jak tuto situaci řešit. O tom proč je nutný problém vzdělávání romského etnika začít řešit Balabánová říká: "V českém národě druhým rokem umírá víc lidí, než kolik se jich živě narodí. Jedním z charakteristických znaků sociálního systému romské menšiny je mít hodně dětí. I když v důsledku ekonomického tlaku a díky osvětě se porodnost romských žen snižuje, vidím čas, kdy se romská porodnost srovná s porodností ostatní populace v ČR v horizontu několika desetiletí. Současně v souvislosti s politickou situací v Evropě se dá usuzovat na příliv přistěhovalců

---

⁴⁴ Cit. *Romský jazyk* [on-line]. Poslední aktualizace 14. 3. 2000 [cit. 2008-06-10]. Dostupné z WWW:< <http://www.romove.radio.cz/cz/clanek/19363>>.

nejrůznějších etnických skupin, kultur a lidí různé sociální úrovně do naší země. Je více než zřejmé, že v brzké budoucnosti bude v našich školách stále více přibývat dětí romských a dětí z jiných etnických skupin. Úkolem státu je se na tuto situaci připravit a systémově ji řešit. Aby bylo takové systémové řešení možné, je potřeba vymezit, kterých dětí se to bude týkat. Jinými slovy, jak určit, které dítě ve škole je romské, když je národností Čech.⁴⁵ S tím samozřejmě souvisí pojem multikulturní výchovy. Smyslem multikulturní výchovy je seznamovat žáky s rozmanitostí kultur, prohlubovat jejich poznání vlastní identity, rozvíjet jejich smysl pro respekt a solidaritu, nacházet způsoby spolupráce s odlišnými kulturami. Souvisí i s mezilidskými vztahy ve škole, vztahy mezi školou a rodinou, vztahy školy s místní komunitou.⁴⁶

4.1 Romové a škola v minulosti

Jak už jsem naznačila v kapitole Historie Romů v době komunismu, měl tehdejší režim jasno v tom, jak má vypadat výuka romských dětí. Balabánová uvádí, že typické pro dobu poslední padesáti let bylo, začlenit v masovém měřítku do školních kolektivů všechny děti bez ohledu na jejich kulturní odlišnost, jazyk a vlastní hodnoty. Mluvílo se o „romském problému“. Ten byl řešen, v souladu s tehdejší politikou, asimilací. Všechny děti měly dosahovat průměru a jakékoliv vybočení bylo nepřipustné. K tomu výrazně přispívalo i sestěhovávání romských rodin do ghett. Romské děti tak začaly docházet ve větším počtu do nejbližší školy, označuje se jako „spádová škola“. Snaha vyrovnat počet romských žáků vyústovala k hromadnému přesouvání „nejproblémovějších“ žáků do zvláštních škol. Po roce 1989 už přestává být snadné posílat romské děti do zvláštních škol, mimo jiné díky větší informovanosti o problému a odmítání souhlasu rodičů

---

⁴⁵ Cit. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 334

⁴⁶ *Multikulturní výchova* [on-line] [cit. 2008-06-10] .Dostupné z WWW:<<http://www.rvp.cz/sekce/180>>.

k přeřazení dítěte.⁴⁷ „Důležitou změnu v možnostech vzdělávání přinesl zákon ČNR č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství. V § 6 se uvádí, že podle místních potřeb a podmínek u předškolních zařízení, škol a školských zařízení zabezpečuje školský úřad vyučování v jiném jazyce než českém.“⁴⁸

4.2 Zlepšení vzdělávání Romů od roku 1990

Poradním orgánem MŠMT ČR v základních otázkách národnostního školství je komise MŠMT ČR pro otázky národnostního školství. Jejimi stěžejními úkoly jsou:

- čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od prvního ročníku ZŠ v důsledku nedostatečných jazykových dovedností a celkové sociální situace;
- formami a metodami práce přiměřenými situaci romských žáků motivovat a pěstovat pozitivní postoj žáků a jejich rodičů ke vzdělání;
- co nejvíce využívat přirozeného nadání a schopností romských žáků pro specifickou přípravu na povolání a občanský život.⁴⁹

4.2.1 Mateřská škola

Pro pravidelnou docházku romských dětí do mateřské školy, alespoň dva roky před začátkem povinné školní docházky, je nutné spolupracovat s romskými politickými úřady a občanskými subjekty. V mateřských školách by se mělo využívat neformálního emocionálního působení romštiny a to spoluprací s dobrovolníky z řad Romů. Tito dobrovolníci by měli absolvovat kurzy

---

⁴⁷ Srov. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 334-335

⁴⁸ Cit. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 35

⁴⁹ Cit. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 36

pomocných pedagogických pracovníků. Nebo by mělo být nutností znalost alespoň základní konverzace v romštině ze strany učitelky. Měly by se u dětí začít vytvářet základy jazyka českého a s tím pak v návaznosti možnost využívat romštinu jako prostředek k lepšímu pochopení českého jazyka.⁵⁰

4.2.2 Základní škola

Zde je důležité takzvané posuzování školní zralosti. Toto posouzení probíhá v pedagogicko-psychologické poradně ještě před nástupem do školy. Základem posuzování jsou inteligenční testy, které jsou sestavovány bohužel k průměru běžné populace, bez ohledu na jejich sociální a kulturní odlišnost. Takovéto testy pak ve většině případů ukazují romským dětem omezenou inteligenční schopnost. Důvodů, proč děti u testů neuspějí, je hned několik. Například z důvodu odlišného pojetí výchovy. Nemůže tak splnit požadavky, které od něj učitel očekává a dochází k prohlubování traumatu z neúspěchu. Proto ještě donedávna byla alternativa přeřazení do zvláštní školy vysvobozením jak pro děti, tak i pro učitele. Jedním z úkolů pro MŠMT ČR je sestavit soubor psychologických testů, které se nazývají „cultural free“, tedy jsou přijatelné jak pro romskou populaci, tak i ostatní etnické skupiny.⁵¹ Podle Šotolové je také nutné, aby se hned od počátku školní docházky vytvářela příznivá atmosféra a pěstoval se v romských dětech pocit důstojnosti. Mělo by v 1. ročníku probíhat zřizování vyrovnávacích tříd, dále by se měly vypracovat projekty tříd s rozšířenou hudební a tělesnou výchovou. Vyskytuje se zde i otázka zařadit romštinu do výuky jako nepovinný předmět a zavést do osnov výchovu pro pochopení ostatních kultur. Dále dbát ve

---

⁵⁰ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 36

⁵¹ Srov. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 336-337

školních družinách na to, aby se rozvíjely specifické činnosti romských dětí (tanec, hudba).⁵²

4.2.3 Střední školy

Pro lepší uplatnění romské mládeže by se měly zřizovat speciální rodinné školy pro absolventy zvláštních škol a žáky s neukončeným vzděláním na ZŠ. Zaměřit se především na získávání poznatků pro vedení domácnosti, péče o děti, základy vaření apod. Pokud žák projeví schopnosti a zájem má mu být umožněno studovat na střední škole. Odborná učiliště mají vytvářet specifické podmínky pro vyučení romských žáků, také zřizovat speciální učební obory, které navazují na romská tradiční řemesla, jako jsou košíkářství, hrnčářství, kotlářství, ale i jiné obory. Například stavebnictví, oděvnictví, zpracování kůže a dřeva, kadeřnictví a mnoho jiných. Organizování kurzů na středních pedagogických, zdravotnických a sociálních školách pro romské občany s předpokladem uplatnění jako pomocní pracovníci v těchto oblastech.⁵³

4.3 Romské děti ve zvláštní škole

V této kapitole bych se chtěla zaměřit především na důvody, stále vysokého počtu romských dětí ve zvláštních školách.

---

⁵² Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 37

⁵³ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 37-38

4.3.1 Výchova romských dětí

Se vstupem do školy dítě přichází do úplně jiného prostředí, než na které bylo doposud zvyklé. Je odtrženo od matky a ocitá se v prostředí, kterému dost často nerozumí a nemá k němu žádný vztah. O to těžší mají začátek školní docházky romské děti. Většina z nich nechodí do mateřské školky, takže se nemají možnost připravit na to, co je čeká. Romské dítě vyrůstá v početné rodině s velkým počtem sourozenců a má zde své pevně stanovené místo. Od malička je vedeno k samostatnosti a brzy bývá přijímáno rodiči za rovnocenného partnera a tím daleko rychleji dospívá. Zpravidla nepřemýšlejí o budoucnosti a jejich myšlení je velmi konkrétní. Výchova romských dětí je velmi emocionální a je zaměřená na „přežití“.⁵⁴ Život v romské rodině vede jednotlivce ke ztrátě osobní zodpovědnosti díky nutnosti kolektivního rozhodování. Ztráta zodpovědnosti sám za sebe poznamenává jak školní docházku, tak i profesi.⁵⁵

4.3.2 Jazyková bariéra

Důležité je, aby se romské děti naučily nejdříve správně romsky, teprve potom totiž budou mít šanci naučit se další jazyky daleko snadněji. Na většinu romských dětí totiž jejich rodiče mluví jak romsky, tak se je bohužel snaží naučit češtinu, v tomto případě „romský etnolet čestiny“. Tento etnolet jim však brzy přestane ve škole stačit a dítě přestává rozumět. Jazyková bariéra se

---

⁵⁴ Srov. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 337-338

⁵⁵ Srov. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999. Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 338

prohlubuje a dítě se přestává zajímat o školní práci, neustále vyrušuje a snaží se na sebe strhnout pozornost. Učitelé mají tendence označovat takovéto chování za projev LMD. Ve většině případů se však jen dítě nudí, protože už se dávno v učivu přestalo orientovat a tak chce na sebe alespoň upozornit. I tady se nabízí otázka zařazení romštiny do škol, nebo schopnost učitelů ovládat její základy a v neposlední řadě také angažovat rodiče mluvčí do výchovy.⁵⁶

4.4 Pomoc Romům při vzdělávání

Otázka jak pomoci Romům při začleňování do společnosti a vzdělávání je velmi složitá. Naše snahy mohou vyjít naprázdno, pokud ani oni sami se nebudou chtít vzdělávat a rozvíjet. Jde hlavně o to najít společnou řeč a společnými silami najít řešení.

4.4.1 Úloha státu

Základním úkolem státu je podle Balabánové umožnit romským dětem i dětem z jiných etnických skupin, plnohodnotné základní vzdělání v základních školách. Dále by se měl snažit o přechod od segregace romských dětí v „menšinových školách“ k jejich integraci do kolektivu dětí v běžných školách.⁵⁷ Ke zvýšení vzdělanosti dojde, jen pokud budou akceptovány etnické, sociální a kulturní odlišnosti. Romské děti jsou vychovávány v početné rodině se silným sociálním zázemím a tak se necítí moc dobře v našem tradičním školním zařízení, nemají zde možnost dozvědět se něco víc o svém etniku. Úroveň vzdělání u romské

---

⁵⁶ Srov. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 339

⁵⁷ Cit. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 341

populace je velmi nízká a projevuje se negramotností ve starších věkových skupinách a pologramotností v mladších. Romské děti daleko častěji propadají, mají zhoršené známky z chování, vycházejí školu v nižších ročnících a jsou přeřazovány do zvláštních škol. Po absolvování ZŠ přecházejí do učebních oborů, do nichž buď vůbec nenastoupí, nebo je brzo opustí. Končí tak většinou jen se základním vzděláním, které jim velmi zužuje možnosti uplatnění na trhu práce.⁵⁸

„Ke zkvalitnění výchovně-vzdělávacího procesu chybí v předškolních zařízeních dvojjazyčné obrázkové pomůcky ke konfrontaci výrazů v romském jazyce a knihy pohádek pro romské děti, říká ve své knize Šotolová a dále uvádí, že vztah učitelů k žákům romského původu je výrazně ovlivňován vědomostí o romském etniku. Tlak veřejného mínění, neuspokojivá spolupráce s romskou rodinou, nízká sociokulturní úroveň některých rodin, to vše přispívá k horšímu přístupu k romským dětem.“⁵⁹ Velkou šancí pro děti, ale i dospělé, kteří si chtějí doplnit školní vzdělání je Kurs k ukončení základního vzdělání. Článek o něm vyšel v časopise *Romano vod'í* (romská duše). Autorka v něm popisuje školu na Havlíčkově náměstí v Praze 3, kde se kurz pořádá a jak ředitelka této školy uvádí, je to jediný dálkový kurz tohoto typu v České republice.

Průběh kurzu:

Výuka probíhá jednou za čtrnáct dní v odpoledních hodinách. Docházka není striktně povinná, ale přihlíží se k ní při závěrečných zkouškách. Do kurzu se mohou přihlásit jak děti tak i dospělí, kteří nedokončili základní školu a nebo vyšli z nižší třídy než deváté.⁶⁰

4.4.2 Úkoly pro školu

Ale nejen stát by se měl podílet na integraci Romů do společnosti. Pokud jde o učení, měla by zasahovat a působit i škola. Dítě by se mělo ve škole cítit dobře

⁵⁸ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 38-39

⁵⁹ Cit. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 39

⁶⁰ KUČEROVÁ, L. Šance pro kdysi váhající-kurs k ukončení základního vzdělání. *Romano Vod'í*, 2007, roč. 5, č. 2, s. 6 – 7.

a pokud chce být úspěšné musí ji přijmout za svou. Na školní neúspěšnosti romských dětí nemají vinu jen rodiče, ale také škola, která se mnohdy ani nezabývá tím, jaké děti do ní chodí. Jedná se především o dvě věci a těmi podle Balabánové jsou:

4.4.3 Atmosféra ve škole

Předpokladem dobrého začátku je správná komunikace mezi učitelem a romským dítětem. Ta může být smysluplná jen v případě, že učitel rozumí chování žáka, zná sociální strukturu jeho etnika a také musí mít znalosti o jeho jazyce, historii a kultuře. Záleží však i na osobním vztahu a zájmu se romskému dítěti věnovat.

4.4.4 Otevřít školu rodičům

Cílem je ukázat uzavřené romské komunitě snahu o překonání vzájemného nepřátelství mezi nimi a institucí školy. Škola se pak snaží získat důvěru dětí a jejich rodičů. Rodiče většinou školu považují za nutné zlo a přijdou do ní jen, když se vyskytne nějaký opravdu vážný problém. Otevření školy může pomoci řešit třeba problém záškoláctví. Důležitá je spolupráce obou stran.⁶¹

---

⁶¹ Cit. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 342-343

4.5 Důležité změny

Je jasné, že pokud nezačneme pracovat na změnách našeho školství, bude se situace s přibývajícím počtem romských dětí v populaci, zhoršovat. Negativní dopad to bude mít nejen na školství, ale i pro celou naši společnost. Vždyť vzdělání je základem úspěšného života. Nutnost změny však neleží jen na nás jako majoritní společnosti, snažit se musí i Romové. My musíme podat pomocnou ruku a oni ji musí chtít přijmout.

4.5.1 Přípravné třídy

Byly zřízeny, na základě usnesení Vlády ČR č. 210 ze dne 28. dubna 1993, pro děti pětileté a děti v odkladu školní docházky. V školním roce 1998/99 bylo takových tříd asi 47. Tyto přípravné třídy mají velký význam při adaptaci romských dětí na 1. ročník ZŠ. Měly by splňovat funkci adaptační, komunikační, vzdělávací a v neposlední řadě také sociální. Děti, které absolvují tento přípravný ročník jsou zdatnější v grafomotorice, v jazykových dovednostech a rozumových schopnostech.⁶² Podle Šotolové: „Přípravné třídy se nemají zaměřovat pouze na osvojení českého jazyka, ale mají také rozvíjet jazyk, kulturu a tradice Romů vůbec. Přípravné ročníky mají být zřizovány při mateřských nebo základních školách jako tzv. přípravné třídy, v nichž by si romské děti osvojily rozmanitými hravými formami český jazyk v rozsahu nezbytném pro výuku v běžných třídách základní školy a získaly i základní dovednosti a návyky.“⁶³

---

⁶² Srov. Tamtéž, str. 344-345

⁶³ Cit. ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání Romů. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 41

4.5.2 Pedagogický personál

Podle Balabánové do pedagogického personálu řadíme učitele, pomocné pedagogy (pedagogické asistenty) a sociální pracovníky. Ti všichni by se měli snažit pomoci romským dětem na školách a ulehčit jim tíživou situaci při nezvládnání učiva, výchovných problémech a osobních krizích.

Učitelé

Každá škola by měla mít dostatek kvalifikovaných pracovníků, kteří chtějí pracovat s romskými dětmi. Kromě obyčejných pedagogů by to měl být i speciální pedagog. Problémem našich škol je feminizace pedagogických kolektivů. Ty se vyznačují především emocionální nevyrovnaností, kterou pak přenášejí na děti. Mladí učitelé nemají, v důsledku slabé propracovanosti multikulturní výchovy, dostatečný přehled a informace o Romech, jejich kultuře, zvycích a chování.⁶⁴

Pomocní pedagogové- romští pedagogičtí asistenti

Šotolová uvádí první zmínku o této funkci na základě vládního usnesení č. 686 z 29. října 1998 „Zpráva o situaci romské komunity v ČR“ MŠMT doporučuje základním a zvláštním školám, kde se vzdělává větší počet romských žáků, zřídit funkci „romského asistenta“. Náplň jeho práce stanoví ředitel školy. Většinou je to pomoc dětem při překonávání jazykových obtíží a jiných vzdělávacích problémů. Snaží se zprostředkovávat a udržovat vztah mezi romskou komunitou a školou. K podmínkám práce asistenta patří, že musí být starší osmnácti let

---

⁶⁴ Srov. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 345-346

a musí mít ukončené základní vzdělání.⁶⁵ Dále je nutností absolvovat osmdesáti hodinový kurz pedagogického minima. Organizace Nová škola spolu se skupinou odborníků v roce 1996 vytvořila první dvaasedmdesátihodinový kurz pedagogického minima určený pro přípravu Romů na práci pedagogických asistentů. Kurz, který měl 18 účastníků, se soustředil na základy pedagogiky, psychologie dítěte, matematiky a českého jazyka. V roce 1998 kurz akreditovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. V tomtéž roce byl kurz rozšířen tak, aby obsahoval mezinárodní prvek financovaný Novou školou z programu Evropské unie CEREP (Central European Romany Education Project – Projekt vzdělávání středoevropských Romů). Kurz absolvovalo celkem 35 českých a 6 bulharských Romů, 3 maďarští a 4 slovenští Romové. Čeští účastníci získali oficiální akreditaci Ministerstva školství České republiky pro práci romských pedagogických asistentů.⁶⁶ V roce 1998 působila v Českých Budějovicích jedna romská pedagogická asistentka a to v ZŠ Rudolfovská.⁶⁷ Dnes už bohužel žádný romský pedagogický asistent v Českých Budějovicích nepůsobí.

Sociální pracovník ve škole

Dalším členem pedagogického personálu by měl být sociální pracovník. Jeho funkce souvisí s „otevřením školy rodičům“. Sbírá informace o zázemí žáků a jejich širší rodiny, může jim pomoci při řešení různých životních problémů. Rodiče k němu musí mít důvěru a měli by vědět, že škola není represivní instituce.⁶⁸

---

⁶⁵ Cit. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 44

⁶⁶ *O asistentech* [on-line] [cit. 2008-06-12]. Dostupné z WWW:<
http://www.novaskola.org/asistent/sites/o_asistentech/historie.htm>.

⁶⁷ Srov. BALBÍN, J. *Romové a jejich učitelé*. Ústí nad Labem: HNUTÍ R, 1999

⁶⁸ Cit. BALABÁNOVÁ, H. *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, Kapitola 14. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění, s. 347

5. Pohled na problémy ve vzdělávání očima žáků a učitelů

5.1 Otázky

V této části práce bych ráda porovнала pohled romských dětí, které navštěvují doučování v SaSM a DDM ČB a jejich třídních učitelů. Oběma skupinám jsem položila několik otázek, které se týkaly jak školního prospěchu, postoje vůči škole a vzdělávání, doučování tak i řešení problému ve vzdělávání. Otázky jsem vybírala na základě tříleté praxe v doučování. Mým záměrem bylo především zjistit spokojenost dětí s doučováním a také jejich pohled na školní vzdělávání. U učitelů jsem se snažila zjistit jejich názor na doučování, na chování romských dětí ve třídě a zajímalo mě, zda mají nějaké návrhy na řešení problémů se vzděláváním romských dětí. Pro lepší představu uvádím přesné otázky a také vybrané odpovědi jak učitelů, tak žáků (viz. Příloha č. I a II).

Otázky pro žáky:

1. Jsi holka/kluk?
2. Kolik je ti let?
3. Jaký je tvůj názor na doučování v SaSM ČB?
4. Jak se nejraději doučuješ? Hromadně, sám/a s dobrovolníkem.....
5. Jak často chodíš na doučování?
6. Jsi rád/a, že se pracovníci romské sekce chodí ptát na tvůj prospěch do školy?
7. Ve kterém předmětu/předmětech potřebuješ nejvíce doučování?
8. Jaký předmět tě ve škole baví nejvíce?

9. Který máš naopak rád/ráda nejméně?
10. Jakým jazykem mluvíte ve vaší rodině? Romsky, česky nebo obojím?
11. Chtěl/a bys mít romštinu jako předmět ve škole? Byl/a bys ráda, kdyby pan/í učitel/ka uměl/a romsky?

Otázky pro učitele:

1. Je na žácích, kteří chodí na doučování vidět nějaké zlepšení v učení?
2. Jaký mají romské děti vztah s ostatními dětmi ve třídě?
3. Zajímají se rodiče romských dětí o jejich školní prospěch?
4. Co si myslíte o zavedení romštiny do osnov?
5. Umíte nějaká slova romsky?
6. Jaký je váš názor na romské pedagogické asistenty?

Hlavní metodou byl rozhovor, který se mi zdál nejvhodnější, z toho důvodu, že děti znám již dlouhou dobu a byly ochotné si se mnou o škole a vyučování povídat. I v případě dotazů na učitele jsem použila rozhovor. Další doplňující metodou bylo pozorování, které jsem použila přímo při doučování dětí. Mým cílem je získat a srovnat názory dětí i učitelů a porovnat je s informacemi získanými studiem knih a dokumentů.

5.2 Romské děti a doučování v SaSM a DDM ČB

5.2.1 Doučování

Jednou z aktivit romské sekce v SaSM a DDM ČB je právě doučování. Je určeno pro žáky prvního stupně základní školy.

Harmonogram:

Pondělí: 13:30 – 14:30

Středa: 13:30 – 14:30

Docházka dětí na doučování ve školním roce 2006/2007 (počet udává děti, které chodily na doučování více jak pětkrát za školní rok):

0. třída	1 dítě
1. třída	3 děti
2. třída	9 dětí
3. třída	9 dětí
4. třída	12 dětí
5. třída	7 dětí ⁶⁹

V letošním školním roce byla zavedena podmínka, že každé dítě, které přijde na doučování, si musí přinést domácí úkol nebo alespoň učebnici. Doučování probíhá v prostorách SaSM a DDM ČB a je rozděleno na dvě skupiny. První skupinou jsou žáci 1. – 3. třídy a druhou navštěvují žáci 4. a 5. ročníku základní školy. Doučování zajišťují pracovníci romské sekce, dobrovolníci a praktikanti. Ideální je možnost, kdy se jeden dospělý věnuje jednomu dítěti, což je někdy v praxi nemožné, protože je nedostatek doučujících. Nejdříve si děti napíší domácí úkoly a poté se pozornost zaměří na předměty, ve kterých má dítě

---

⁶⁹ RÁDL, T. *Výroční zpráva o činnosti ve školním roce 2006/2007*. [on-line]. [cit. 2008-06-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.sasmcb.sdb.cz/storage/vyrocka06.pdf>>.

nedostatky nebo špatné známky. Každá třída má k dispozici svoji složku, kde jsou různé materiály, ze kterých lze čerpat nápady na procvičování a opakování látky daného ročníku. Při doučování je nutný individuální přístup a velká trpělivost.

5.2.2 Rozhovor

Rozhovor probíhal s každým dítětem individuálně, jeho součástí bylo 11 krátkých otázek, které měly za úkol zjistit, nejen spokojenost s doučováním, ale i se školou a předměty a také s návrhem romštiny v osnovách a učitelů, kteří by, alespoň částečně ovládali romský jazyk. Porovnáním odpovědí všech deseti dětí, jsem došla k závěru, že s doučováním jsou spokojené, baví je a navštěvují je alespoň jednou týdně. Nejraději se doučují ve větším počtu najednou, ne jen tedy sám doučující a jedno dítě. Nejvíce je ve škole zajímá především tělesná výchova a překvapivě i matematika. Jako předmět, který mají rády nejméně a potřebovaly by se v něm zlepšit shodně uvádějí český jazyk a to jak jeho písemnou tak i ústní formu. V tomto případě mohu připojit svoje poznatky z pozorování, kdy jim nejčastěji při psaní dělá problém diakritika, tedy její zapomínání a zaměňování. Velké nedostatky se také projevují při čtení, kde evidentně chybějí jeho správné základy a pravidelné trénování. S tím souvisí vůbec špatné chápání a porozumění čteného textu a následné úkoly, jako například doplňování tvrdého či měkkého i nebo jiných gramatických jevů. Na otázku jakým jazykem mluví doma, skoro všechny odpověděly, že romsky. Následovaly otázky na výuku romštiny ve školách, kde se shodly na tom, že by jim to nevadilo, ony samy prý učí ostatní děti romská slovíčka. Jasno měly také v tom, zda by chtěly, aby učitelé ovládali částečně romštinu. Většina odpovědí zněla ne, protože by jim prý pak všechno rozuměli a to nechtějí. S rozhovorů také vyplynulo přání, aby je učil někdo jim blízký, kdo je chápe a koho by uznávaly, nejlépe Rom.

5.3 Učitelé a jejich názor

Druhou skupinou, kterou jsem oslovila, byly třídní učitelky dětí, které docházely na doučování. V průběhu roku jsem s nimi spolupracovala na zlepšení prospěchu jednotlivých dětí. I jim jsem kladla otázky, které se týkaly důležitosti doučování a jeho významu, vývoje chování romských dětí ve třídě, jejich spolupráce s kolektivem a v neposlední řadě návrhu na zavedení romštiny do škol a jejich znalosti romských slov. Z vyhodnocení odpovědí vyplynulo, že jsou učitelky rády, když děti navštěvují doučování. Zlepšení ve školním prospěchu je viditelné. Na jejich chování při hodinách však doučování vliv nemá. Učitelé si také stěžují na spolupráci s rodiči, kteří do školy přijdou jen, když se řeší závažný problém. Jinak o romských dětech shodně vypovídají, že s kolektivem ostatních dětí nemají problémy, nejsou vyřazovány z činnosti. Co se týká návrhu romštiny ve školách, to odmítají s odpovědí, že už tak mají spoustu školení, kvůli jiným cizím jazykům. Na otázku, zda umí romsky, odpovídají, že většinou rozumí nadávkám. Jinak neumí a ani se nechtějí učit, přijde jim to jako zbytečnost. Při povídání o romských pedagogických asistentech vyšlo najevo, že většina učitelů s nimi nemá zkušenosti, ale jejich přítomnost by uvítali. Také si myslí, že by tato profese pomohla integraci Romů do společnosti, ale podle jejich názorů o ní Romové nejeví dostatečný zájem.

6. Závěr

O vážnosti problémů se vzděláním romských dětí nemůže být pochyb. Obzvláště dnes, kdy je tolik diskutovaným tématem multikulturní výchova a změna systému vzdělávání, bychom neměli zapomínat na to, že vzdělání je pro integraci Romů zásadní. A to nejen samotná výuka. Již to, že romské děti do školy přijdou, setkávají se zde s jinými dětmi a učí se vnímat autoritu je pro formování jejich osobnosti velmi důležité. Tento vliv však působí i naopak. I děti z rodin majoritní společnosti mohou získat od romských dětí mnoho zkušeností a dovedností. Respektování a chápání odlišných kultur je základem pro jejich budoucí život. Aby se naše společnost posunula ve svém vývoji dále, nesmíme se řídit předsudky a měli bychom být více přístupní poznání jiných kultur, které nám mohou poskytnout zcela jiný pohled na náš svět.

Z rozhovoru s dětmi vyplynulo, že jejich vnímání a hodnocení školy a výuky je úplně jiné, než jsou představy naší majoritní společnosti. V porovnání informací získaných z literatury a výsledkem výzkumu jsou romské děti daleko družnější, rády pracují ve skupině a nejsou zvyklé na individuální prosazování. S vyučovaných předmětů je jim nejbližší tělesná výchova, která odráží jejich temperament a touhu po pohybu. Dále matematika, kde se při jejím doučování nejvíce osvědčilo uvádění matematických příkladů na operacích s penězi. Naopak český jazyk je pro mě předmět nejhorší, z kterého mají strach, především ze čtení a psaní diktátů. To je pochopitelné, protože jejich jazyková vybavenost z rodinného prostředí je opravdu špatná. V mnohých rodinách mezi sebou mluví jen romsky, někde se kombinuje romština s češtinou. Samy děti cítí, že by potřebovaly romského učitele, protože je jim daleko bližší a rozumí jejich kultuře, což odpovídá současné snaze zapojovat do výuky více romských pedagogických

asistentů. Myslím, že do budoucna má tato profese velkou naději na úspěch, protože bude podporovat romské děti, jejich integraci do výuky a do společnosti. Dospělým romským občanům, kteří budou chtít tuto profesi vykonávat, zase pomůže v jejich osobním růstu, k získání prestiže a také samozřejmě dalšího vzdělávání a uplatnění na trhu práce.

Co se týká názoru učitelů, je zde stále stejný problém. Strnulost názorů, nepochopení kultury a mnohdy i malá informovanost vede často k zbytečnému přeřazování romských dětí do zvláštních škol. Většina mnou oslovených učitelů si myslí, že majoritní společnost toho udělala pro Romy dost, takže teď se musí začít snažit oni nás pochopit. Jenže velmi důležitá je i snaha jednotlivce, myslím tím teď motivace učitele k tomu, aby se naučil citlivě pracovat s romskými dětmi a byl pro něj odměnou každý školní úspěch či zlepšení romského dítěte.

7. Seznam použité literatury

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-528-9.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 3. doplněné vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-559-4.

BALBÍN, J. a kol. *Romové a jejich učitelé*. Praha: HNUTÍ R, 1999. ISBN 80-902461-1-7.

Kolektiv autorů, *Romové v České republice*. Praha: SOCIOKLUB, 1999. ISBN 80-902260-7-8.

KUČEROVÁ, L. Šanci pro kdysi váhající – kurs k ukončení základního vzdělání. *Romano Vod'í*, 2007, roč. 5, č. 10, s. 6-7.

RÁDL, T. *Výroční zpráva o činnostech ve školním roce 2006/2007* [on-line]. České Budějovice, SaSm a DDM ČB, 2007 [cit. 2008-06-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.sasmcb.sdb.cz/storage/vyrocka06.pdf>>.

Romové v České republice [on-line]. Praha, Český rozhlas, 1997-2008 [cit. 2008-06-17]. Dostupné z WWW:< <http://www.romove.radio.cz/>>.

BARŠOVÁ, A. *Etnická segregace v bydlení* [on-line]. Terénní sociální práce, 2003, poslední aktualizace 6. 2. 2003 [cit. 2008-06-11]. Dostupné z WWW: <
<http://www.tspweb.cz/vicetosp-fulltext.shtml?x=118807>>.

Multikulturní výchova [on-line]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický , 2005-2008 [cit. 2008-06-10] .Dostupné z WWW:< <http://www.rvp.cz/sekce/180>>. ISSN 1802-4785.

8. Seznam zkratk

SaSM a DDM ČB – Salesiánské středisko mládeže a dům dětí mládeže České Budějovice

ZŠ – Základní škola

LMD – Lehká mozková disfunkce

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

9. Abstrakt

KOLÁŘOVÁ, L. *Problematika vzdělávání romských dětí*. České Budějovice 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. P. Kuchař, Ph. D.

Klíčová slova: romská historie a kultura, problémy vzdělávání, majoritní a minoritní společnost, atmosféra ve škole, romský pedagogický asistent, romský jazyk, doučování

Práce se zabývá problémem vzdělávání romských dětí, jeho vznikem, důsledky a řešeními. Teoretická část popisuje historii Romů a jejich kulturu. Do té patří především rodina, zvyky a jazyk. Dále popisuje, jaké problémy byly při vzdělávání v minulosti a jaké jsou dnes. Zabývá se také úlohou státu a školy při jejich řešení a návrhy na pomoc při vzdělávání.

V praktické části práce je porovnáván názor dětí, které se přiházejí doučovat do SaSM - DDM ČB na školní výuku, doučování a romský jazyk, s názorem jejich třídních učitelů, kteří uvádějí své zkušenosti se vzděláváním Romů a s řešením problémů, které romské děti při výuce mají. V závěru je uvedeno srovnání zjištěných poznatků z rozhovorů s obsahem literatury a jiných dokumentů.

Abstract

The Problem of Educating Gipsy Children

Key words: history and culture of Gipsies, educational problems, minority and majority society, atmosphere at school, Gipsy pedagogical assistant, Romany, tutoring

The thesis deals with the problems of educating Gipsy children, their origin, consequences and solutions. The theoretical part outlines the history and culture of Gipsies. It mainly includes family life, customs and language. Next it covers past and present educational problems, the position of state and school in solving these problems and suggestions how to help in education practice.

The practical part compares opinions of children who come to be tutored in SASM and DDM ČB about schooling, tutoring and Romany language with the opinions of their class teachers, who present their experience with teaching Gipsies and with solving problems Gipsy children have in schooling. Finally I compare my findings from interviews with the content of specialized literature and other documents.

10. Seznam příloh

Příloha č. I – Vybrané odpovědi žáků na otázky z rozhovoru

Příloha č. II – Vybraná odpověď učitele na otázku z rozhovoru

Příloha č. I

Vybrané odpovědi romských dětí na otázky při rozhovoru

1. Holka
2. Devět let
3. Chci, aby při doučování bylo více dětí.
4. Když je nás ve třídě hodně.
5. Chodím jednou týdně.
6. Nevadí mi to, jsem ráda.
7. Češtinu. Neumím psát háčky a čárky.
8. Tělocvik, hlavně běhání a soutěže. Matematika
9. Čeština. Nejde mi.
10. Romsky i česky. Mamka na nás mluví česky.
11. Romštinu ve škole bych nechtěla, ale chtěla bych, aby učitel uměl romsky.

1. Holka
2. Osm let
3. Doučování se mi líbí.
4. Jsme všichni pohromadě.
5. Chodím pravidelně dvakrát týdně.
6. Jsem ráda.
7. Český jazyk, hlavně čtení.
8. Tělocvik. Vybíjená, hry.
9. Češtinu a občas angličtinu.
10. Jenom romsky.
11. Romštinu ve škole bych chtěla, učím nějaký slovíčka ostatní děti ve třídě.
Učitelka ne, protože by nám rozuměla.

1. Kluk
2. Deset let
3. Dobrý, možná víc her
4. Když je nás víc
5. Občas
6. Nevadí mi to.
7. Češtinu
8. Tělocvik, matematika, angličtina
9. Čeština
10. Romsky
11. Romština jo, ale učitel ne, protože by nám rozuměl. Nejlepší učitel by byl Honza (pozn. pracovník střediska – Rom)

Příloha č. II.

Vybrané rozhovory s učiteli

1. Určitě ano, je to hodně vidět ve čtení. Na začátku roku byla ..... na propadnutí, ale teď se to hodně zlepšilo.
2. S ostatními dětmi vycházejí dobře, nejsou vyčleňováni.
3. Rodiče nechodí do školy, přijdou, až když je nějaký velký problém. Naslibují spoustu věcí a nic se stejně nezmění.
4. Zbytečnost.
5. Něco umím, co se tak pochytlí, některým nadávkám rozumím.
6. Je jich málo, žádného tu nemáme, ale určitě by hodně pomohl.

1. Zlepšení je vidět, ale stejně pořád vyrušuje a zlobí.
2. Dobrý, nemají tu velké konflikty, děti je berou normálně.
3. Občas přijdou, snažím se jim domluvit, ale stejně je to k ničemu.
4. Máme své práce dost. Máme tu angličtinu, němčinu, pořád jezdíme na nějaké kurzy. A ještě tohle, to už by bylo moc.
5. Neumím a ani nechci.
6. O žádném nevím. Nemyslím si, že by se Romům chtěla tahle práce dělat, určitě o to nemají zájem. Dětem by to asi pomohlo.

